**Eduskunnan lakivaliokunnalle**

**Asia: HE 88/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi**

Espoon käräjäoikeus kiittää tilaisuudesta antaa asiantuntijalausunto ja lausuu lausuntonaan kunnioittaen seuraavan.

Espoon käräjäoikeus on, yhtenä monista tahoista, jo alusta asti saanut olla osallisena lapsen huoltolain uudistusprosessissa. Monet käräjäoikeuden esittämät uudistustoiveet on lakiehdotuksessa huomioitu, joten tässä vaiheessa Espoon käräjäoikeuden on helppo olla tyytyväinen ehdotukseen, eikä kritiikin aiheita juuri löydy. Lakiehdotus on selkeä ja riittävän yleisluontoinen. Monet käytännön asiat, joihin alioikeustasolla on toivottu laintasoista sääntelyä, on esityksessä ehdotettu otettavaksi lakiin. Esimerkiksi huoltajien välinen tehtävien jakaminen, huollosta erotetulle vanhemmalle vahvistettava oikeus saada tietoja lapsen asioista sekä valvotut ja tuetut tapaamiset, ovat jo pitkään olleet käytössä tuomioistuimissa, vaikka niitä ei ole laissa nimenomaisesti säännelty.

Lakiehdotukseen on kirjattu näkyviin vanhemmuuden keskeiset arvot lapsen tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Tämä korostaa sitä, että kutakin lasta on arvioitava erillisenä persoonana. Tämä on yksi keskeinen asia lapsen oman osallisuuden ja lapsen oman äänen kuulumisen merkityksen korostamisessa. Perheen hajotessa yksi tärkeimmistä vanhemman velvollisuuksista on turvata lapselle oikeus myönteiseen ja läheiseen suhteeseen siihen vanhempaan, jonka kanssa hän ei asu. Vieraannuttamisen, jossa toinen vanhempi omalla käytöksellään vaikeuttaa lapsen ja toisen vanhemman välistä suhdetta, todetaan hallituksen esityksen perusteluissa olevan yksi henkisen väkivallan muoto, jolta lasta on suojeltava. Perusteluissa on tuotu esiin se, että myös tapaamisoikeuden käyttämättä jättämistä voidaan pitää henkisenä väkivaltana lasta kohtaan. Tuomioistuimen näkökulmasta laissa on tehty oikea valinta, kun vieraannuttamista ei ole sanktioitu, vaan lain hengessä todettu se lasta vahingoittavaksi vanhemmuudeksi. Lain ohjaavan vaikutuksen kannalta on parempi, että lakiin on kirjattu yleisluontoisesti hyvän vanhemmuuden elementit. Uusi, muuttamista koskeva ilmoitusvelvollisuus on yksittäinen uudistus, joka osaltaan korostaa vanhempien yhteistä päätöksentekoa ja velvollisuutta kommunikoida keskenään lapsen asioissa. Vaikka ilmoituksen laiminlyönnistä ei voi määrätä seuraamusta, lakiin kirjattuna tämä kuitenkin korostaa sitä, että lapsen kanssa asuvalla vanhemmalla ei ole oikeutta toimia asiassa omavaltaisesti, informoimatta toista vanhempaa muuttoaikeistaan. Vanhempien tasaveroisen aseman kannalta on hyvä, että perusteluissa on erikseen todettu ilmoitusvelvollisuuden koskevan molempia vanhempia.

Yhteiskunnan ja ihmissuhdeverkostojen monimutkaistuessa on hyvä, että lakiuudistuksessa on huomioitu myös muut lapsille läheiset henkilöt kuin biologiset vanhemmat. Lapselle on voinut muodostua hyvinkin läheinen suhde esimerkiksi pitkään samassa perheessä asuneeseen vanhemman puolisoon tai ns. tosiasiallisiin sisaruksiin. Kuten lakiesityksessä on tuotu esiin, toisaalta on oltava mahdollisuus myös siihen, että lapselle haitallinen yhteydenpito läheiseen henkilöön voidaan tietyissä tapauksissa katkaista. Vanhemmuuden yksi tärkeitä velvollisuuksia on lapsen suojeleminen kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta ja huonolta kohtelulta. Kun tuomioistuimissa tai sosiaaliviranomaisen luona käytännössä mietitään lapsen tapaamisoikeutta, on muistettava, että yhteydenpito ja tapaamisoikeus eri ihmisiin ei saa muodostua lapselle raskaaksi aikataulutetuksi velvoitteeksi.

Kun lapsen osallisuuden ja hänen mielipiteidensä kuuntelemisen merkitys on kasvanut, on luonnollista, että myös vanhempien velvollisuus kertoa lapselle häntä koskevista asioista on kirjattu lakiin. Käytännössä vanhempien on kuitenkin usein vaikea tietää, miten se tulisi tehdä lapsen kannalta oikein. Aiemmin on nimenomaan korostettu, että vanhemmat eivät saa sekoittaa lasta keskinäisiin riitoihinsa. Vaikeissa riitatapauksissa sama ongelma liittyy lapsen mielipiteen ja toivomusten huomioimiseen päätöstä tehtäessä. Joskus vanhemmilla on miltei vastakkaiset käsitykset lapsen toiveista ja mielipiteistä. Lapsi on usein vaikeassa lojaliteettiristiriidassa vanhempiensa välissä. Paitsi oikeus tulla kuulluksi lapsella tulee olla oikeus suojeluun ja siten oikeus olla ottamatta asiaan minkäänlaista kantaa. Asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa psykologin tai kokeneen sosiaalityöntekijän mukanaolo on vanhemmille usein todella tärkeä apu. On hyvä, että myös oikeudenkäynnissä lasta kuultaessa on mahdollista jatkossa käyttää asiantuntija-avustajaa, jolla koulutuksensa ja työkokemuksensa puolesta on tuomaria paremmat valmiudet henkisesti vaikeassa tilanteessa olevan lapsen kohtaamiseen.

Voimassaolevan lain puitteissa on useita asioita, joita on voitu vahvistaa vain tuomioistuimessa. On järkevää, että jatkossa mm. oheishuollon, huoltajien tehtävien jaon ja esimerkiksi valvotut ja tuetut tapaamiset voi vahvistaa lastenvalvoja. Kun vanhemmat ovat näistä asioista samaa mieltä, on turha käyttää tuomioistuinresursseja näiden asioiden käsittelyyn.

Tuomioistuimessa on koettu ongelmalliseksi, että lapsi voi olla kirjoilla vain toisen vanhemman luona. Kysymys on juridisesti melko pienestä asiasta, mutta usein ymmärrettävästi psykologisesti hyvin merkittävästä asiasta. Joskus kirjoilla oloa koskeva kysymys muodostuu sovittelussa kaikkein vaikeimmaksi asiaksi sopia, vaikka lapsen luonapidosta ja sen rytmistä on päästy yksimielisyyteen. Käräjäoikeus pitää vuoroasumisen ja sen määrittelyn sääntelemistä laissa hyvänä ratkaisuna. Toivottavaa kuitenkin on, ettei vuoroasumisen määrittelystä tule pikkutarkoin laskutoimituksin ratkottava asia vaan, että lakiesityksen perusteluissa määritelty vähintään 40 prosenttia on suuntaa antava. Vuoroasumisen painavimpana edellytyksenä tulisi jatkossakin olla vanhempien kyky ja halu hyvään yhteistyövanhemmuuteen, ettei lapsi jää vastuunkantajan ja viestinviejän rooliin kahden kodin välissä. Koska kirjoilla olo jää edelleen mahdolliseksi vain toisen vanhemman luo, siihen liittyvät riitaisuudet, jotka ovat usein sidoksissa yhteiskunnan tarjoamiin taloudellisiin etuihin, valitettavasti edelleen säilyvät. Toivottavaa on, että tulevaisuudessa myös tämä ongelma saataisiin muualla lainsäädännössä ratkaistuksi.

Se, että lakiesityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on tuotu esiin pienen lapsen kehitysvaiheiden erityinen huomioiminen ja myös kunkin lapsen yksilöllisten taipumusten ja tarpeiden huomioiminen erityisesti vuoroasumisratkaisua pohdittaessa, on hyvä. Erityisesti kun kysymys on vanhemmista, jotka kumpikin kykenevät hyvään lähivanhemmuuteen, oikeudenkäynnissä nousee usein esille kysymys vanhempien tasa-arvosta ja tasapuolisesta kohtelusta. Lapsen oikeus turvalliseen ja vakaaseen henkiseen kasvuun on kuitenkin aina ensisijainen arvo asian ratkaisua harkittaessa.

Lapsen edun mukaista on, että tapaamisoikeus ja yhteydenpito on mahdollinen myös vuoroasumisen sisällä. Teknisesti tällaisista päätöslauselmista voi kuitenkin olla vaikea saada selkeitä ja helposti ymmärrettäviä siten, että lapsi itsekin hahmottaa elämäänsä.

Tuomioistuimen näkökulmasta lakiehdotuksessa on tehty oikea ratkaisu, kun kroonistunut huolto-oikeudenkäyntikierre on joissakin selvissä tilanteissa mahdollista ratkaista tulevaisuudessa jo kirjallisessa menettelyssä.

Espoossa 3. päivänä lokakuuta 2018

Ilkka Lahtinen
Laamanni
Espoon käräjäoikeus

Pia Hansson-Anttonen
Käräjätuomari
Espoon käräjäoikeus